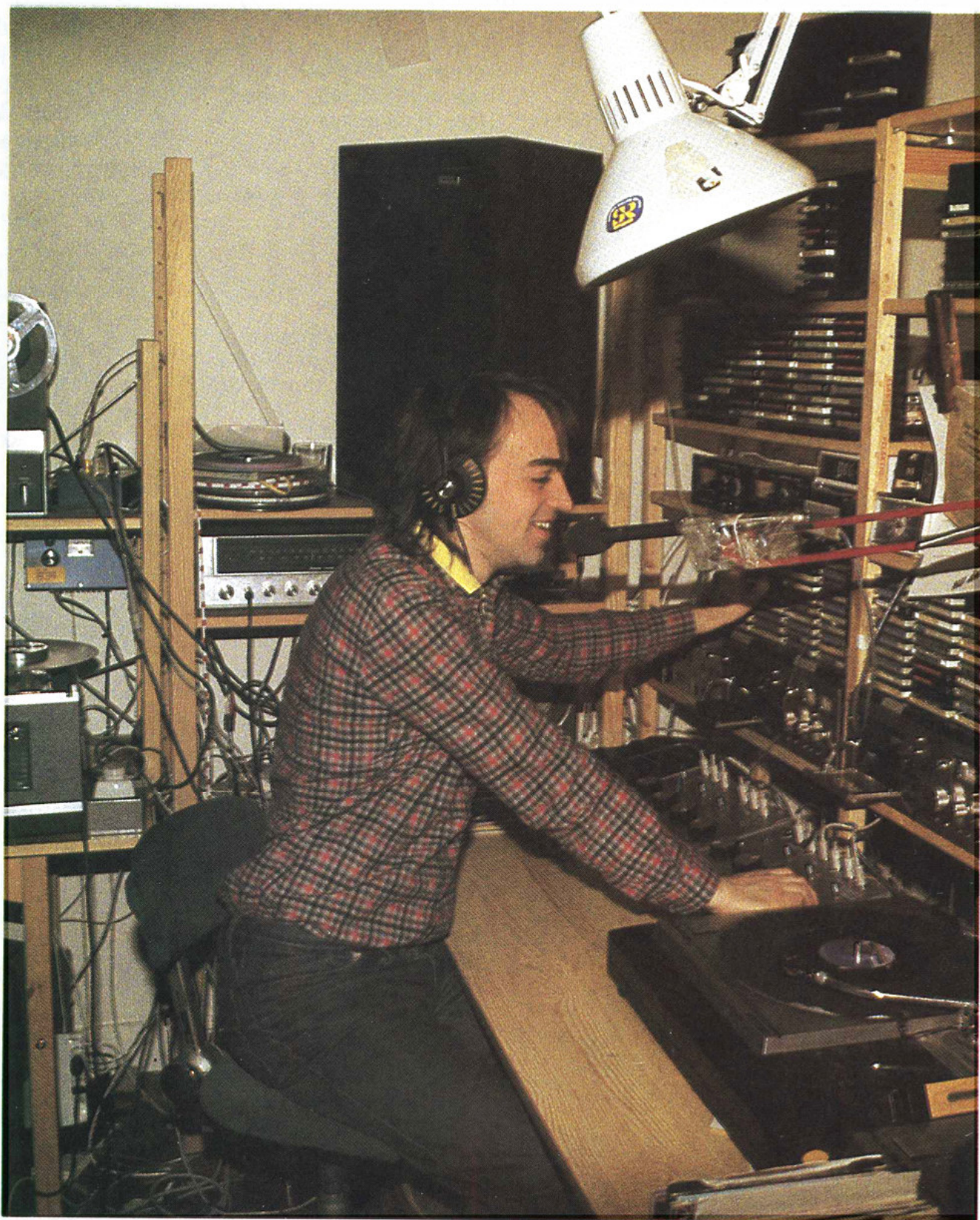

ORD OCH TON

STIMs tidning. Nummer 1, 1980

Närradio, det blir väl politiska och religiösa pratsändningar för hängivna förenings- och församlingsmedlemmar — det befarade många (och hoppades andra). I stället fick t.ex. Stockholm uppleva proffsiga, musikorienterade program, där disco och rock varvas med frikyrkans gamla glada sånger respektive moderna gospelpop. Sverige fick samtidigt sina första riktiga discjockeys, som sköter snack, skivspelare och spotmaskiner i en enda högfarts enmansshow. På bilden en av de ledande i genren, Lasse Lundeberg i föreningen Ljudmixarna och programmet "SBC". Studio är ett amatörbygge hemma i vardagsrummet på Banérgatan. En artikel om närradio finns på sid 11—15.

En glädjens stund mitt i närradioepokens första kritiska skede (då sändarföreningarna fått klart för sig vad STIM och IFPI önskade i gottgörelse för användningen av musiken): invigningen av stockholmarnas nya studio (som egentligen är 3) på Gotlandsgatan på Söder. I kretsen av entusiaster ett fyrfaldigt leve för — och länge leve — Radio 88, Stockholms just ettåriga närradioförening. Anförare: ordföranden Anders Bjurström, längst till höger.

NÄRRADION: ROLIGARE OCH MER SPÄNNANDE ÄN NÅGON KUNNAT ANA

AV LEIF NILSON

När närradion låg i sin linda förutspåddes anspråklösa politiska, ideella och religiösa pratsändningar, vilka endast djupt engagerade människor skulle ha glädje av. Det talades, lätt nedsättande, om "stencilradio". Den skulle ersätta duplicerade meddelanden och kalleser till föreningsmöten.

Men åtminstone i Stockholm inträffade det paradoxala att närradion skulle bli mest känd som en proffsig, ungdomsorienterad popkanal med snabbtungade discjockeys och flyhänta ljudmixare under tydlig påverkan av amerikanska Top Twenty-stationer. Svenska Dagbladet utropade:

"Det sjuder av entusiasm i etern. Skruva fram 88 MHz och kolla. Närradion bjuder på program nästan hela dygnet. Allt från disco till religion".

En ny generation vid mikrofonerna sprider sina idéer om hur radio skall göras. Sådana idéer omfattas icke av Sveriges Riksradio, och tonåringarna synes i stor utsträckning ha övergett P3 till förmån för "Kanal 88". Där spelas den schyssta musiken.

Omistlig musik

Radio M (Motormännens Riksförbund, M-klubben i Stockholm) bjuder på motorsport, trafikdebatt, resetips, bilnytt och annat mot bakgrund av melodiradiobetonad

musik (för äldre lyssnare) och disco (för de yngre. Hans Engström, som är ansvarig för sändningarna säger:

— Den här sortens program fungerar inte utan musik. Ingen lyssnar till bara prat.

Den samkristna närradion, ett konglomerat av frikyrkor, Frälsningsarmén och svenska kyrkan, har i närradion fått en viktig kommunikationskanal. Också deras sändningar är musikdominerade. Jan Eirestål, Immanuelskyrkan (Svenska Missionsförbundet):

— Musiken och sången är omistlig. Vi kan inte tänka oss program utan kristen musik. Glada sånger hör frikyrkan till och det finns en stark musiktradition även inom svenska kyrkan.

Amerikansk stil

Det finns närradioprogram som uteslutande har till syfte att presentera musik "på vårt sätt", influerat av den filosofi som präglar amerikanska stationer och t ex Radio Luxemburg. Ett sådant är Radio SUS (Stockholm Universitets Studentkår), till yttermera visso även engelskspråkigt och profilerat av DJ:n Stuart Ward (rekordhållare ifråga om antal stavelser per sekund).

Men populärast och mest avlyssnat är säkerligen "SBC", producerat av föreningen Ljudmixarna med 2000 avgiftsbetalande medlemmar och sänt från en studio byggd som hobbyarbete

VÄND!

DJ-jargongens avigsida: "Ni pratar i musiken så det inte går att banda"

hemma hos initiativtagaren Lasse Lundeberg.

SCB-musiken är främst orienterad åt discohållet med inslag av rock, reggae och new wave, stundom country. Den presenteras med avsevärt flyt och DJ-snacket blandas med bandade spots. Programmen sänds uteslutande live. Lyssnarna släpps in per telefon för att säga saker och berätta historier. Det innebär risker — ljudmixarna kan inte gardera sig mot fräckisar eller platta dialoger — men mesta dels fungerar det.

Hur platsar då rena disc-jockeyprogram i den närradio, som var tänkt som forum för ideologiska meningsyttringar? Lasse Lundeberg:

— Vi vill föra ut våra idéer om hur radio skall göras. Det är ideologi likaväl som politik, astrologi och religion.

Är lyssnarna då helt och hållet med på noterna? Ljudmixarna medger att de får kritik också. Ungdomar ringer och grälar över att "ni spelar inte låtarna färdigt" och "ni håller på och pratar mitt i musiken". Det går ju inte att banda.

Till detta säger ljudmixarna att den som vill att vi bara ska vända skivor och läsa vad som står på etiketten inte har fattat idén med programmen. Vidare: dels är det monosändningar, dels använder man kompressor för att få balans mellan musik och snack — musiken blir förvrängd när den går ut. Det är ingen mening att banda av den och spela upp den i stereo.

(Kompressorerna har en effekt liknande limtern på kassettdäcket. Den förstärker de svaga partierna och dämpar de starka.)

Idéerna smittar av sig

Ljudmixarna med sin speciella radioideologi kan anses vara stilbildare för flertalet av Stockholms närradios program avsedda för yngre lyssnare.

På lördagseftermiddagarna har kanal 88 ett stort popblock, i vilket finns insprängt en halvtimme Radio Rörstrand (Filidelfiakyrkan). Även denna följer samma mall. Ungdomarna vid mikrofonerna identifierar sig som frälsta, musiken är gospelpop — det är egentligen enda skillnaden. Sören Sehlberg, Radio Rörstrand:

— Vi kör med samma stil för att hålla kvar ungdomarna som lyssnar till programmet innan. Samtidigt vill vi försöka ge lite extra substans, ge lyssnarna något att tänka på. Vi får en del kritik från de äldre just för dessa program, men försvarar oss med att det är ungdomen vi vänder oss till. Att dessa äldre lyssnar mitt i discoblocket beror på att de lyssnar på överhuvudtaget allt som Radio Rörstrand sänder.

Jan Eirestål hos Immanuelskyrkans radio anser att det är naturligt att den nya radioideologin smittar av sig:

— Vi lyssnar flitigt på varandra, vi som sänder, och påverkas av det som vi tycker är bra. Alla strävar efter att få det att låta professionellt. Dagens program är bättre än gårdagens, vi byter dålig teknik mot ny och bättre. I vår producentgrupp är de flesta unga människor, som känner för den här speciella stilen. Det är ungdomarna som är mest entusiastiska för radio, de fångslas av jobbet och tekniken, och det är naturligt för dem att ställa upp på fritiden utan ersättning.

Dock är det inte alla som finner musiken omistlig och känner för den nya snabbtungande stilen. Åke Malm, en av producenterna bakom Radio Moderat:

— Vi har en äldre målgrupp och i våra program är musiken rätt oväsentlig. Det kan förekomma ett par tre musikinslag i en halvtimmes sändning. Seriös information är vad vi vill ha ut. Men lyssnar du på Radio MUF (Moderata Ungdomsförbundet) så får du disco och viskande deejays. (Radio MUF företräder sedan någon tid tillbaka även en barskare programstil. Leif Holmberg viskar exempelvis inte i kampanjen för en fri radio.)

Räckvidden föga utredd

Antalet lyssnare till individuella närradioprogram vet man mycket lite om. De mätningar som har gjorts har antingen inte uppfyllt sociologernas krav på vetenskapligt urval eller också har de endast syftat till att ge en totalbild av närradiolyssnandet på en ort utan tabulering på olika program.

Närradio på försök

Närradio är en försöksverksamhet, som enligt nu gällande närradiolag får fortgå fram till den 30 juni 1981.

En utvärdering av verksamheten skall göras av en grupp sociologer. Resultatet skall efter bearbetning tjäna som underlag för ett betänkande från närradiokommittén, varefter politikerna skall ta ställning till om verksamheten får fortsätta, eventuellt permanentas.

Man befärar att beslutsprocessen kommer att ta lång tid — eventuellt kan de sändande föreningarna tvingas lägga sina radioutrustningar i malpåse i avvaktan på behandlingen av ärendet i riksdagen.

Varierande satsning

Åtskilliga sändande föreningar har skaffat sig egen studio, flertalet dock av anspråkslöst slag med begagnad elektronik. Andra hyr in sig i ljudstudio på stan.

De obligatoriska kostnaderna är relativt blygsamma: 2 000 kronor för en ledning mellan studio och sändaren (i Stockholm finns den i "första höghuset" i Hötorgscity) plus 1 krona halvtimmen till Televerket för att gå ut på luften.

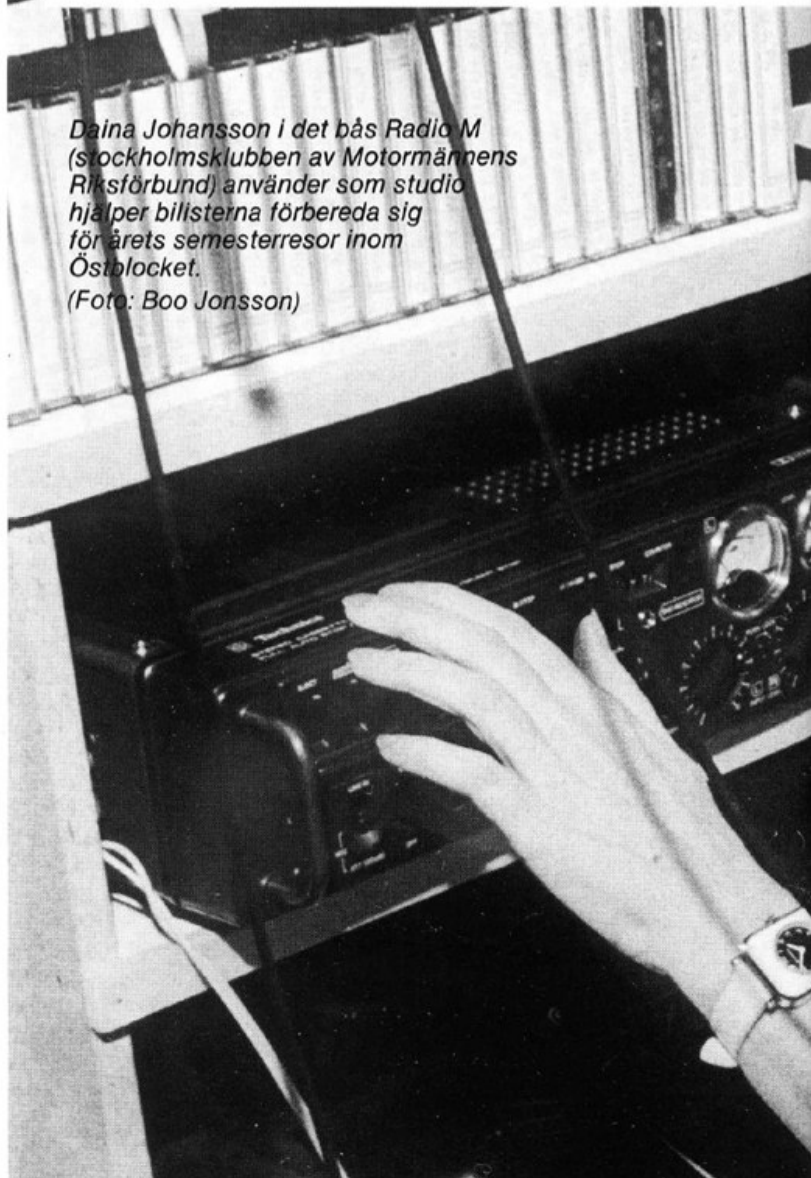
Kostnadsfri musik

Enligt en överenskommelse mellan närradiokommittén å ena sidan och STIM och IFPI å andra sidan har inga ersättningar till upphovsmän och fonogramproducenter debiterats för perioden fram till den 30 juni 1980.

Däremot har närradios programproducenter blivit ålagda att rapportera musiken till STIM, dvs lämna uppgift om titlar, upphovsmän, skivnummer etc.

Daina Johansson i det bås Radio M (stockholmsklubben av Motormännens Riksförbund) använder som studio hjälper bilisterna förbereda sig för årets semesterresor inom Östblocket.

(Foto: Boo Jonsson)

Varifrån kommer skivorna?

Aftonbladet gjorde gällande — tydligen på grund av fel-tolkning av syftet med en av närradiokommittén begärd utredning — att kommersiella intressen skulle ligga bakom föreningen Ljudmixarna, som sänder programmet "SBC" över Stockholms närradio.

Fonogramindustrin skulle sålunda utnyttja närradion för skivpromotion.

I stället synes SBC, Radio SUS m fl poporienterade program utgöra ett irritationsmoment för skivbranschen. Producenterna ger sig nämligen inte till tåls tills amerikanska nyheter utkommer i lokal pressning utan letar material hos "direktimportörer" eller utnyttjar resenärer till USA som inköpare för att kunna presentera purfärskt material.

Producenterna uppvaktar samtidigt skivbolagen med önskingar om skivor. Ljudmixarna berättar att "vi får en del, med det går ganska trögt".

Hos Polar Music, ett företag som bekant baserar sin utgivning på svenskt material, säger Marie Anderson att under den första försöksperioden har man varit generös och skänkt skivor till dem som bett om sådana. Och det gäller alla sändande föreningar, inte bara de poporienterade.

Öckerö: 43 procent sporadiska lyssnare

Inom ramen för en C-uppsats vid statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet har Svante Karlsson — med Lennart Weibull som handledare — tagit fram ett underlag för redovisning av närradiolyssnandet på Öckerö.

Telefonintervjuer genomfördes i andra hälften av januari och första hälften av februari 1980 med personer i

åldern 15 till 79 år. Av ett undersökningsurval på 300 personer, dragna slumpmässigt ur personaviregistret på ortens pastorsexpedition fick han ett nettourval av ca 270 personer — många befinner sig på annan ort på grund av studier eller fiske, vissa saknade telefon etc. Av dessa genomfördes intervjuer med 255 personer.

Det visade sig att 11 % lyssnat varje vecka, 21 % någon eller några gånger per månad, 31 % några gånger, 12 % enstaka gång samt 25 % aldrig. (Några gånger = mellan 3 och 10 program, enstaka gång = mellan 1 och 2 program.) Detta alltså under 8 månader.

43 % av befolkningen lyssnade med andra ord sporadiskt, medan 75 % lyssnat på närradion minst en gång.

Andra observationer: kvinnor lyssnar regelbundet i större utsträckning än män; äldre personer lyssnar regelbundet i större utsträckning än yngre; medlemmar i sändande föreningar lyssnade regelbundet i drygt dubbelt så stor utsträckning som icke medlemmar.

I sammanfattningen till undersökningen understryks att Öckerö närradio knappast kan vara representativ för annan närradioverksamhet. Det höga lyssnandet betingas av Öckerös avgränsning som "övärld" med lokalt avgränsade problem och hög föreningsaktivitet.

Liberala närradioidéer:

"Det är viktigt att slå vakt om friheten. Men enligt mitt sätt att se så är det inget övergrepp om t ex discoföreningarna inte får medverka på samma villkor som de egentliga ideella organisationerna... Jag tycker inte det vore orimligt att den som spelar mycket musik får betala mera per skiva till STIM än den som är sparsam med musikinslagen."

Bo Swedberg (fp), närradiokommittén, i tidningen Närradion.

När dag- och kvällstiden tagit slut går föreningarna ut med nattsändning

I stället drar sändarorganisationerna slutsatser av telefonsamtal, brev, tävlingsbidrag och hörsägen. Resultatet tycks överlag vara positivt.

I Stockholm finns inte mer sändningstid att tillgå under dag och kväll. Därför har flera organisationer — inklusive Motormännen, studentkåren och frikyrkorna — gått ut med nattsändningar, från tolvslaget och framåt morgonkvisten.

Nu genomförs emellertid de vetenskapligt underbyggda mätningar, som skall utgöra grund för den kommande utvärderingen av försöksverksamheten. Undersökningen kommer att ske genom telefonintervjuer med ett slumpmässigt urval av populationen inom det teoretiska sändningsområdet.

Intill dess att resultatet redovisas får man nöja sig med att gissa sig till effekten. Lyssningsfrekvensen påverkas sannolikt starkt av människors engagemang i de organisationer och rörelser som sänder.

Frikyrkorna har spritt om-

fattande information om program och sändningstider via flygblad och muntliga meddelanden och kan antas ha högt lyssnande bland medlemmarna.

Ungdomarna söker sig till SBC, Radio SUS och andra program genom att ryktet sprider sig i skolor och på diskotek.

Vi har emellertid fått den uppfattningen att folk i allmänhet har relativt diffusa begrepp om närradion. "Det har jag aldrig försökt få in" eller "är det inte detsamma som lokalradion?" är vanliga svar på frågor i ärendet. Det heter också att "det finns så mycket P3 och P4 och P5 och guvettallt, att det kan ingen människa hålla reda på".

En observation, som vi tror är tämligen korrekt, är att många bilradioapparater står inställda på 88 MHz i Stockholmsområdet.

Radio med rätt att vara partisk

Medan det åligger Sveriges Radio att uppträda opartiskt ställs inga sådana krav på närradion. Varje sändarorga-

nisation talar i egen sak, vartenda program kan ses som en partsinlaga.

Reklamförbud råder däremot, åtminstone en form därav. Det heter nämligen i föreskrifterna att reklam är bannlyst. Vad som är tillåtet är att informera om varor och tjänster som organisationerna normalt erbjuder i cirkulärmeddelanden till medlemmarna.

Motormännen har sålunda rätt att göra PR för resor till Leningrad eller Florida, studentkåren får föreslå sina lyssnande medlemmar att besöka en discomässa. Men man har inte rätt att på begäran av utomstående part — även om vederbörande inte lämnar någon ersättning för det — presentera vad som kan uppfattas som radioannonser.

Inte heller får Radio Konsum meddela att en blå-vit vara som sålts slut åter finns att få i butikerna. För ett sådant reklamslag anmäldes och fälldes Konsum-radion.

Första steget mot fri radio

I Stockholm har ett sextiotal organisationer fått tillstånd att sända närradio. Ett fyrtiotal av dessa har slutit sig samman i Stockholms Närradioförening, som svarar för fördelningen av sändningstid

Filadelfiaförsamlingen i Stockholm har satsat rejält på sin Radio Rörstrand. Studiochef på heltid är Sören Sehlberg, som arbetar med helt professionell utrustning, (mestadels köpt begagnad från Sveriges Radio. (Foto: Margareta Boman.)

och vill medverka till att stärka banden mellan sändargrupperna. Ordföranden Anders Bjurström menar att försöken med närradio är ett betydelsefullt första steg mot en fri svensk radio.

Det finns en utbredd uppfattning att närradion är det mest spännande som hänt i etern i vårt land alltsedan rundradion blivit etablerad. ■

Här finns närradiosändarna

Dalsjöfors 90,2 MHz
Eskilstuna 92,3 MHz
Göteborg 94,1 MHz
Jönköping 98,5 MHz
Karlstad 97,2 MHz
Kumla 94,3 MHz
Linköping 95,5 MHz
Malmö 90,2 MHz
Mora 94,1 MHz
Piteå 89,0 MHz
Sandviken 89,2 MHz
Stockholm (City) 88,0 MHz
Stockholm (Järva) 91,2 MHz
Svanö 90,5 MHz
Umeå 89,8 MHz
Öckerö 94,1 MHz
Östersund 96,1 MHz

Närradiojubileum med studioinvigning och protester mot STIM

■■■ Stockholms Närradioförening — med varumärket "Radio 88" — begick sitt ett-årsjubileum torsdagen den 29 maj med en eftermiddags-sändning från en splitter ny studio på Gotlandsgatan. Starten skulle ha gått klockan 13 men blev fem minuter försenad. Först kopplade Televerket av gamla vanan in den tidigare studion (en f d tvättstuga på Odengatan), sedan råkade någon slita bort en vital ledning. Omsider kunde dock tekniker Tony Eckardt efter felsökning och ingrepp med lödkolven utropa "Gratulerar! Vi har nål!" (dvs utslag på VU-metern).

Alltnog, den nya studion gjorde sina röster hörda, inledningsvis föreningsordföranden Anders Bjurström. Han konstaterade att en närradiostart alltid är lika rafflande, även i en ny fin studio, innan man vet om tekniken fungerar, och erinrade om att de gångna 365 dagarna bjudit på både glädjeämnen och orosmoment. De senare hade huvudsakligen gjort sig märkbara i vårens tid när STIM och IFPI presenterat sitt bud för ersättning till rättsinnehavare och producent för den spelade musiken.

Under sändningens gång interfolierades discomusiken med dialoger med uppringande lyssnare och intervjuer med folk på stan. Samtalen rörde sig ofta kring STIM/IFPIs mångomtalade bud. Om detta tyckte lyssnarna inte.

Under eftermiddagen forslades protestlistor ut på stan att skrivas på av Närradions vänner. De inleddes — under rubriken "Närradion dödas!" — med följande upprop:

"Musik är nödvändigt för att göra bra Närradioprogram. Utan musik vill ingen lyssna. Nu försöker STIM ta ut avgifter för rätten att sända musik som ingen har råd att betala. Då förbjuds i praktiken musik och Närradion kommer att dö ut. Vi protesterar mot dessa avgifter. NÄRRADION MÅSTE ÖVERLEVA!!"

FOTNOT: Protester mot STIM har framförts i flera olika program. Radio SUS tillgrip under en eftermiddags-sändning samma vecka den raffinerade metoden att uppmåna lyssnarna att ringa STIM, 24 29 50, och ställa frågor och framföra synpunkter. STIMs växel blev nerringd.

STIM har f.ö. avstått från att kommentera striden om ersättningarna så länge förhandlingar pågår.

Vad STIM egentligen sysslar med har — paradoxalt nog — de i protestaktionerna deltagande föreningarna inte klart för sig. Både i sändningar och i cirkulär — t ex från Radio M Motor — görs t ex gällande att STIM har i uppdrag att förvalta musikers och artisters rättigheter. Boken "STIM och upphovsrätt till musik", som nyligen utkommit i reviderad upplaga rekommenderas därför alla som är intresserade av dessa frågor.

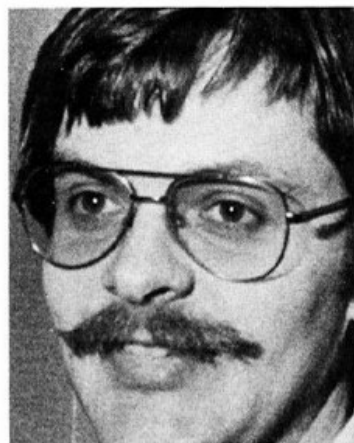
Respit i stället för sammanbrott

Efter fortsatta förhandlingar mellan å ena sidan Närradiokommittén och dess kansli samt närradioföreningarnas referensgrupp och å andra sidan STIM och IFPI enades man om följande:

- Eftersom det inte varit möjligt att komma överens om ett avtal om musiken i närradion från den 1 juli 1980 beslöts att diskussionerna skall fortsätta efter semestrarna med sikte på att ett avtal skall ligga färdigt den 1 oktober 1980.
- Samtliga sändande föreningar skall få tillfälle att senast den 1 september 1980 lämna sina synpunkter på konstruktionen av det föreliggande utkastet till avtal.
- STIM och IFPI tillåter att musik till vilken de båda organisationerna förvaltar rättigheterna — enligt svensk upphovsrättslag och internationella konventioner — spelas från och med den 1 juli 1980, men skall ha betalt för detta. Storleken på betalningen fastställs senare.
- Nu gällande avtal mellan föreningarna och STIM/IFPI — inbegripet musikrapportering — fortsätter att tillämpas med det ovannämnda om ersättning.

Uppsnappat en marskväll på Kungsgatan i Stockholm

Hans Engström, utrustad med bandspelare, samtalade med fotgängare på Kungsgatan i Stockholm en marskväll vid 23-tiden. För att inte påverka repondenterna avslöjade han inte varifrån han kom eller för vilket ändamål intervjuerna gjordes.

Hans Engström, känd som Radio M-röst och vice ordförande i Stockholms Närradioförening.

— Hej, får jag fråga, vad heter ditt favoritradioprogram?

— SBC.

— Varför är det så bra?

— Bra musik.

— Lyssnar du på annan radio ... inte närradio?

— Nej, jag lyssnar inte så mycket. Lyssnar man på nåt så är det musikprogram. Poporama, discorama och sånt. Men dom är inte lika bra som SBC.

— Hej, får jag ställa en kort fråga — vad lyssnar du på för radioprogram?

— Det är så olika. Det beror på vad jag klänner för att lyssna på.

— Har du nåt favoritprogram?

— Ja, SBC ... Radio SUS.

— Det sas i tidningarna här i veckan att det låg kommersiella intressen bakom SBC. Tror du på det?

— Har ingen aning ... men, vad menar du — är det nåt fel på det?

— Är det inte styrd musik, det?

— Vadå styrd???

— Ja, sådär att man ska tyc-ka om den och springa och köpa skivorna.

— Nej, den musiken lyssnar alla ungdomar på.

— Är inte SBC ute efter att lura er att tycka om den där musiken.

— Neej, absolut inte. Jag menar, dom som gör det programmet dom är ungdomar, dom tycker om det själva, och dom vet vad vi tycker om.

— Vad heter ditt favoritprogram?

— Radio Stockholm, förstås.

— Varför tycker du det är bra?

— Jo, där hör man alltså om tunnelbanan går på morgonen.

— Och det är det viktigaste här i livet?

— Ja, det tycker jag.

— Vad lyssnar du på för radioprogram?

— Närradion.

— Är det skillnad på den och vanliga radion?

— Ja, närradion, SBC, är mycket bättre.

— Hur kommer det sig?

— Det är bättre musik, discomusik. Helt enkelt bättre att lyssna på. Mer musik. Det är mycket mer snack, liksom, på vanliga radion.

— Ja, men det är ju musik i den vanliga radion också.

— Ja, men det är en helt annorlunda musik. Tråkig musik.

— Är det inte samma musik?

— Neej, dom spelar ju, vad heter det, sån härn dansmusik och sånt tråkigt.

— Är dansmusik tråkigt?

— Ja, det är tråkigt.

— Men i närradion, där går dom ju in och pratar i låtarna, förstör inte det låtarna då?

— Nej, det är häftigt.

— Vad heter ditt favoritprogram?

— Det var svårt att svar på ... jo, jag tycker mycket om Hasse Tellemar.

Anmärkning: av de tillfrågade ungdomarna svarade ca 85 % SBC; Radio SUS nämndes som tvåa. Intervjuarens fråga om kommersiella intressen i SBC anspelade på en artikel i Aftonbladet, vari insinuerades att gramofonindustrin skulle stå bakom producentföreningen Ljudmixarna. Reportaget spelades först upp i Radio SUS natten mellan lördagen och söndagen 15—16 mars.